

Němci v Maďarsku

Nová, Martina; Svobodová, Klára; Vocilková, Lucie; Vrbická, Klára. *Němci v Maďarsku*. [online] Hospodářská a kulturní studia (HKS), 2011. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/nova_vocilkova_vrbicka_svobodova_-_nemci_v_madarsku

Úvod

Tato seminární práce je zaměřena na rozšíření [práce](#) studentů předešlého studijního roku. Zmíněná studie si vzala za úkol porovnání „pravého“ Němce s Němcem v Maďarsku a dále porovnání německé identity s maďarskou kulturou. Stěžejním cílem tedy bylo zjištění obrazu maďarského Němce.

Náplní následujícího výzkumu je specializace na jeden konkrétní charakteristický rys této minority, a to na jazyk. Konkrétně na švábštinu, původní jazyk. Následující text by měl čtenáře podrobněji seznámit s touto problematikou. Hlavní otázkou zůstává problematika užívání, či spíše neužívání švábštiny jako mateřského jazyka této skupiny obyvatel s původně německými kořeny. Přitom ostatní tradice jsou těmito obyvateli uchovány a stále aktivně předávány. Je tedy zajímavé, proč právě jazyk byl v tomto ohledu více méně pozapomenut a asimilován. S tím souvisí i zjištění, zda-li členové této komunity mají o samotné švábštině alespoň nějaké povědomí, a jestli vůbec existují nějaká literární díla v tomto jazyce. V neposlední řadě by mohlo být zajímavé, zda-li se v této době objevují nějakí aktivisté, kteří o revitalizaci jazyka usilují, popř. hnutí či organizace, které takto zaměřené aktivisty sdružují a usnadňují tak opětovné vníkaní původního jazyka mezi současné generace Němců v Maďarsku.

Cíl práce

Cílem seminární práce je poskytnutí informací o původu švábského dialektu, jeho postupném vývoji až do dnešní doby. Dále snaha o zjištění, co je důvodem jeho postupného zániku.

Výzkumná otázka:

Proč v současné době neudržují Němci v Maďarsku švábštinu jako svůj původní jazyk, když ostatní tradice udržují?

Podotázky:

- Považují Němci v Maďarsku švábštinu za svůj původní mateřský jazyk?
- Je pro Němce v Maďarsku z historického nebo identického hlediska švábština důležitá?
- Z jakého důvodu švábština téměř vymizela?
- Působí v současnosti nějaké hnutí nebo organizace snažící se o revitalizaci švábštiny?
- Existují literární díla ve švábštině?

Literární rešerše

S tematikou Němců v Maďarsku se setkáváme zejména v práci Němci v Maďarsku od Bosákové, Hulové, Kocourkové, Roeschla a Rákosníkové ze studijního oboru Hospodářská a kulturní studia na České zemědělské univerzitě. Zmíněný výzkum byl zaměřen na komplexní obraz maďarského Němce a rozdílnost s „pravým“ Němcem. K celkovému nastínění situace je zde zmíněn i rozdíl mezi německou a maďarskou kulturní identitou. V závěru práce se čtenář dozví, že maďarští Němci jsou spíše Maďary než Němci. Rozdílnost mezi nimi spočívá zejména v jazyce, který používají.

K danému tématu o jazyku, kterým hovoří uskupení Švábů v Maďarsku, je nejdostupnější literatura z internetových zdrojů, ale pouze v cizích jazycích, nejlépe v angličtině a němčině. Naneštěstí český jazyk tuto problematiku zatím dostatečně nepokrývá

Prvním zmíněným zdrojem je internetový portál Wikipedie - otevřená encyklopedie. V anglické verzi tohoto serveru je k nalezení článek [Germans of Hungary](#), který čtenáře stručně seznamuje s celkovou historií Němců v Maďarsku a s ní souvisejícím příchodem Němců do této země. Zmíněné jsou celkově tři etapy příchodů rodilých obyvatel Německa, přičemž první dvě vlny se uskutečnily už v době středověku a poslední třetí vlna, která byla největší, je datována až k 18. století. V dalším článku [Dunabe Swabians](#) se dozvíme něco víc o švábštině samotné. Při poslechu se tento jazyk jeví jako směs německých regionálních nářečí z 18. století, proto může znít poněkud archaicky. Ještě k výraznější nesrozumitelnosti přispívá diametrální odlišnost používaných slov v jednotlivých vesnicích, přičemž obyvatelé vzdálenějších vesnic jsou nuceni používat k vzájemnému dorozumívání standardní němčinu.

Internetové schraňování elektronických variant knih na internetu v tomto případě velice ulehčuje práci se shromažďováním zahraničních publikací zabírajících se tematikou Němců žijících v Maďarsku. O historii těchto obyvatel se dozvíme v knize *Wörterbuch der Donauschwäbischen Bekleidungsgewerbe* od Hanse Gehla, ve které se můžeme dočíst o přistěhovalcích z 18. století, přicházejících z oblasti dnešního Německa. Tito přistěhovalci mluvili třemi nářečími/dialekty a to švábsky, fransky a bavorsky. Díky obchodování a asimilací obyvatelstva se tyto dialekty časem vzájemně promíchaly a vznikly směsice těchto nářečí. Dále se také dozvíme, v jaké části Maďarska se mluvilo jakým dialektem. Například v centru Budapešti se používal bavorský dialekt, ale v okrajových zónách města už jen franský dialekt nebo směsice nářečí.

Článek [Donauschwäbische Dialekte](#) též pojednává o historii švábského jazyka, ale především se zaměřuje na jednotlivé dunajsko-švábské dialekty na různých místech dnešního Maďarska, Rumunska a Jugoslávie, kde se dříve vyskytovaly švábské osady. Článek se zaměřuje na původ dialektů, na vlivy, které na ně působily, a upozorňuje na jejich místní zvláštnosti. V závěru informuje o rozsáhlém výzkumu dunajsko-švábských dialektů, kterým se zabývali maďarští germanisté při Ústavu pro dunajsko-švábskou historii a kulturu v Tübingenu.

Metodologie

Potřebné informace pro tuto výzkumnou práci byly zjišťovány skrze dostupné literární a internetové zdroje. Internet se stal nedílnou součástí výzkumu i kvůli vzdálenosti respondentů, kteří žijí právě v Maďarsku. Zdroji se staly internetové stránky v angličtině i němčině, a to zejména různé encyklopedie či stránky samotných organizací, které se zmíněnou tematikou zabývají. Nevýhodou je tedy časová

náročnost při studiu dokumentů a hlavně nepřehledná dostupnost publikací a literatury.

Kvalitativní metodou se staly jednotlivé elektronické dotazníky. Vzhledem k tomu, že by měl být výzkum aplikován na Němce žijící v Maďarsku, se sběr dat omezil na dotazníky, které byly rozesílány přes emaily již předem zkontaktovaným osobám, které již s podobnými výzkumnými projekty dříve spolupracovaly. Právě to se stalo výhodou. Odezvy nebyly sice tak rozsáhlé, jak by se hodilo, ale i tak se podařilo zkontaktovat s několika různými respondenty s rozdílnými názory a pohledy na věc. Komunikace samozřejmě probíhala v německém jazyce. Avšak značná nevýhoda této metody je v tom, že výzkumník nemá možnost případné „kontroly“ správnosti odpovědí, ať už vizuálními podněty, které respondent vytváří při klasickém rozhovoru z očí do očí, či správnosti z hlediska pravdivosti odpovědí dotazovaných. Naopak výhodami jsou rychlost, přímota a relativní dostupnost (i finanční).

Stručná historie Němců v Maďarsku

Nejstarší dochované zprávy o Němcích na území dnešního Maďarska i celého historického území Uher pochází z počátků maďarské (uherské) státnosti. Štěpán I., který byl později prohlášen za svatého a je považován za patrona dnešního Maďarska, vládl uherskému knížectví mezi lety 997 – 1038. Jeho manželkou se v roce 995 stala Gisela Bavorská. Díky ní začali z Bavorska na území dnešního Maďarska přicházet rytíři, duchovní, mniši, zemědělci a řemeslníci.

Důležitým mezníkem v historii maďarských Němců je turecká nadvláda na území Uherského království. Po jejím skončení počet německého obyvatelstva začal narůstat, a to díky habsburské politice na znovuosídlení Uher. Příchozí němečtí osadníci pocházeli ze Švábska-dnešní spolkové republiky Bádensko-Württembersko. Za cílovou destinaci si zvolili jihozápad Maďarska, dále oblasti Banátu, Haliče a Budína. Tři etapy příchodu Švábů pod nadvládou níže zmíněných panovníků:

1. Na jihozápad dnešního Maďarska přichází, mezi lety 1711 - 1740, 15 000 osadníků z okolí Kolína, Frankfurtu nad Mohanem a Strassburgu. Vše se odehrávalo pod nadvládou Karla VI. Od roku 1723 do roku 1726 směřují nově příchozí osadníci hlavně do oblasti Banátu.
2. V druhé vlně posílá Marie Terezie v letech 1763 - 1773 cca 48 000 nežádoucích německých občanů (především protestanté a SALPETERER) do exilu v Banátu.
3. Třetí tzv. „Švábský přesun“ se odehrává mezi lety 1780 - 1790 pod vládou Josefa II. a na území Uherska se přesouvá 45 000 Němců.

V této době měli Němci ve vesnicích majoritní postavení a Maďaři byli v menšině. To se změnilo až maďarizací od poloviny 19. století. Díky příchodu Němců, kteří byli zruční řemeslníci a obchodníci se začala rychleji rozvíjet města a zvyšovat životní úroveň obyvatelstva.

V Uherském království žilo ke konci 18. století okolo 1,1 milionu německy mluvícího obyvatelstva. V důsledku toho se začala vydávat německá literární díla, noviny i časopisy a všeobecně to byla doba rozkvětu německé kultury na území Uherského království. Roku 1840 na území Uherska (bez Sedmihradska) žilo celkem 9,94 milionu obyvatel, z nichž Němci tvořili 10,25 %. Revoluční rok 1848 se v Budapešti projevil povstáním, které vypuklo 15. března. Maďarští Němci jsou v boji za nezávislost na Habsburcích (1848 – 1849) na straně Maďarů.

Po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 se Uhersko stává nezávislým, s výjimkou panovníka, zahraniční a obranné politiky a také financování. Rok poté přichází v platnost tzv. „národnostní zákon“. To má za následek zavedení vyučování v mateřském jazyce ve školách, a také založení

kateder národních jazyků na univerzitách. Maďarští Němci ale této možnosti příliš nevyužili. V této době pomalu dochází k asimilaci Němců, kteří přišli ve středověku. Jako příklad asimilace lze uvést dobrovolné pomaďaršťování svých jmen a přebírání uherské občanství, proto je němčina pomalu nahrazována maďarštinou.

V roce 1918 žilo na území Uher okolo 2 milionů německých obyvatel. Při uzavření Trianonského míru (v roce 1920) ztratilo Uhersko 70 % svého území. Přišlo tedy i o značnou část své populace zhruba o 10,7 milionu obyvatel. Na území nově vznikajícího Maďarska zbylo 550 000 německy mluvících občanů. V tomto roce založil Jakob Bleyer Německo-křesťanskou hospodářskou stranu (něm. Deutsch-Christliche Wirtschaftspartei, maď. Német Keresztény Gazdasági Párt). Pod jeho vedením vznikl v roce 1924 spolek Der Ungarnländische Deutsche Volksbildungsverein na obranu Němců před maďarizací. Situace používání německého jazyka na úřad se natolik změnila, že němčina byla úplně potlačena.

Za důležité se považuje založení národně socialistické německé organizace pod vedením Franze Basche, Volksbund der Deutschen in Ungarn, která se stala nejvlivnější politickou organizací mezi maďarskými Němci. Později byla dokonce řízena přímo z Německa. Po druhé světové válce se situace maďarských Němců velmi zhoršila. Rudá armáda deportovala na 600 000 civilistů a válečných zajatců z Maďarska. Mezi nimiž bylo okolo 65 000 Němců. Velké množství Němců, kteří byli většinou členi nacistické organizace uprchli z Maďarska (60 000 - 70 000 Němců), jinak by je čekala deportace na Sibiř. V létě roku 1945 schválil maďarský parlament zákony týkající se vyhoštění německy mluvícího obyvatelstva. Toto rozhodnutí se týkalo osob s německou státní příslušností a hovořících německy jakožto mateřským jazykem podle sčítání lidu z roku 1941. Dále se toto rozhodnutí týkalo každého, kdo byl členem německé etnické organizace, bývalých členů SS a osob, které změnili své příjmení za německé. Přibližně 170 000 Němců bylo posláno do Američany obsazeného Německa. V srpnu 1947 začalo nové vyhoštění, při kterém byli Němci posíláni do sovětské části Německa. Celkový počet Němců, kteří dobrovolně nebo z donucení opustili Maďarsko byl zhruba 220 000. Od této doby se mluví o dvou skupinách Němců: Němci, kteří zůstali v Maďarsku a Němci, kteří byli vyhnáni z Maďarska. Němci, kteří zůstali v Maďarsku, měli zrušené občanství a byli považováni za osoby bez státní příslušnosti. Občanství získali až v roce 1950, hlavně z důvodu osobní identifikace.

Nové období začíná po pádu komunismu. 7. července 1993 přichází v platnost zákon o právech národnostních a etnických menšin na území Maďarské republiky, díky němuž mohly vznikat menšinové samosprávy, spolky a organizace.

Švábové

Oblast Švábsko, německy Schwaben, se nachází v Německu, v dnešním Bádensko-Württembersku a v západní části Bavorska. Ve středověku se do Švábska zahrnovalo i území Vorarlberska, dnešního Lichtenštejnska, německého Švýcarska a Alsaska. Termín Schwaben se dnes také používá pro etnickou skupinu nebo mluvčí tímto dialektem. Jako Švábové se neoznačují pouze obyvatelé výše uvedených oblastí, ale také etnické německé menšiny v západním Rumunsku, v oblasti kolem Těmešváru - Banátští Švábi. Dále pak německá menšina ve Vojvodině (nyní součást Srbska), Slavonii (Chorvatsko) a v jižním Maďarsku - Dunajští Švábi.

Donau Swchwaben, Schwabe, Svob, svov, svauv, svobis - to vše jsou výrazy, které používala maďarská většina k označení německých osadníků. Maďaři používali pro jiné menšiny negativní názvy, ale u termínu Schwabe tomu tak nebylo. Nebylo považováno za hanlivé, a tak příchozí Němci neměli problém s tímto pojmenováním. Časem se toto označení natolik internalizovalo, že se tak němečtí

obyvatelé začali sami označovat a používat ho pro svou mateřskou řeč. V dnešní době se pouze členi starší generace označují jako Švábové. U střední generace už je pojmenování komplikovanější, neboť oni sami sebe označují jako Maďaroněmce nebo maďarské Šváby. Mladší generace sama sebe pojímá už jen jako Maďary, k čemuž velkou měrou přispěla jejich socializace a asimilace.

Dunajští Švábi

„Donauschwaben“ nebo „Dunai svábok“ nebo „Dunamenti németek“ se dá přeložit jako Dunajští Švábi či Dunajští Němí. Dunajští Švábi je souhrnným názvem pro Němce, kteří žili v bývalém Uherském království, zejména v povodí řeky Dunaje. Nemůžeme však mluvit o jednotném národu kvůli odlišnému rozvoji území. Mezi Dunajské Šváby patří maďarští Němci, Němci z oblasti Satu Mare, z oblasti Banátu a Vojvodiny a chorvatští Slované (zejména region Osijek).¹⁾

Jazyk

Jazyk je prostředkem sociální komunikace. Slouží k vzájemnému porozumění a jasnosti v oblasti sociálních vztahů. Vzhledem ke své integrující síle hraje ústřední roli při utváření inter-etnických vztahů a budování etnické identity. Mateřský jazyk je považován za nejdůležitější prvek etnické identity a je především odpovědný za soudržnost etnické skupiny. Konflikty mezi majoritou a minoritou jsou nejvíce patrné v používání jazyka. Používání rodného jazyka je základem pro pocit sounáležitosti a pro konstrukci identity.

Švábština

Dnešní švábština obsahuje převzatá slova z maďarštiny a to hlavně z oblasti zemědělství a kuchyně. Maďarští Němci používají hodně německých slov, které mohou znít archaicky. Německému mluvčímu zní švábština jako mix jihozápadních německých dialektů zhruba z počátku 18. století. Nelze říci, že švábština je v celém Maďarsku stejná. Každá část území, město i vesnice má své specifické názvy, odlišné výrazy či výslovnost.

U starší generace se ještě můžeme setkat s mluvenou švábštinou a také švábštinu považují za svůj mateřský jazyk. Střední generace většinou švábštině rozumí, ale nemluví jí. Jako svůj mateřský jazyk považují maďarštinu a také velmi dobře mluví spisovnou němčinou. Mladší generaci už švábština nic neříká a němčinu se učí už jen ve škole jako cizí jazyk. *V klasických školách je jazyková dotace rozšířena pouze na tři hodiny němčiny týdně nebo existuje menšinová výuka (podle závazání se Maďarska k Evropské chartě regionálních a menšinových jazyků). Stát financuje menšinovou výuku různou měrou, převládá zde jazyková výuka minimálně 4 hodiny němčiny týdně a pro maďarské Němce 5 hodin týdně.*²⁾

Ukázka slovíček ve švábštině a v němčině:

Schwäbisch - Hochdeutsch: Gsälz- Marmelade, Zwedschga - Pflaumen, älls- manchmal, ab und zu, Riaba - Karotten, Mohrrüben, haia - Gras mähen, schechla - gemähtes Gras harken, gschwend- mal eben, kurz mal, brogga- ernten, gugga- schauen, Schdiag- Treppe, Schdaffla - Stufen, Dieraschnall - Türklinke, Hafa- Topf, Schuahbändel- Schnürsenkel, Weggel - Semmel, Ranga- Brotanschnitt, Schuldes - Bürgermeister, Schulzahaas - Haus des Bürgermeisters, Rehschlegel- Rehkeule³⁾

Dunajsko-švábské dialekty

Dunajsko-švábské dialekty představují jazykový ostrov. Tyto dialekty vznikaly smícháváním různých nářečí, na jejich vznik působily také přechodné sociální a kulturní jevy a vývoj v čase.

V šesti oblastech, ve kterých pobývali dunajští Švábové, (severozápad Maďarska - maďarské centrální hory; oblast Švábské Turecko - jižní Maďarsko; region Batschka - na území dnešního Srbska a Maďarska; region Slawonien - na území dnešního východního Chorvatska; region Banát - dnes částečně na území Srbska, Rumunska a Maďarska; město Satu Mare - severozápad dnešního Rumunska), bylo za druhé světové války téměř 500 německy mluvících osad se silným podílem německého obyvatelstva. Kromě několika výjimek se v těchto oblastech mluvilo dialekty, které vznikly z původních dialektů území dlouhým přizpůsobováním a smícháváním. V první fázi vzniku těchto dialektů se z různých nářečí v rámci vesnické komunity vytvořilo homogenní místní nářečí se sotva znatelnými rozdíly. Ve druhé fázi následovalo rozšiřování nářečí do přilehlých obcí, které vedlo k velkému prostorovému rozšíření. Tak došlo do určité míry k používání společného dialektu v celé oblasti. Druhá fáze však nemohla být zcela dokončena, protože dunajsko-švábské vesnice byly kvůli přesídlování a vysídlování zmenšovány a částečně zanikly.

Dunajsko-švábské dialekty v této době odpovídaly převládajícímu švábskému, bavorskému, franckému a hessenskému typu nářečí. Tento stav jazyka souvisel s historickým osidlováním, především s osidlováním, o které se v 18. století zasadili Habsburkové po vyhnání Turků. Šlo převážně o osazení území osadníky z jižního Německa, Rakouska a Saska. Z jazyků těchto různých skupin osadníků se v průběhu generací vzájemně smísily dialekty dominantního charakteru.

Dialekty v jednotlivých švábských oblastech

1) Maďarské centrální hory vykazují existenci velkého množství dialektů rozdělených na východní a západní. Ve většině německých osad se tu následkem vlivu bavorské jazykové oblasti mluvilo bavorsko-rakouským dialektem. Na východ od prostoru (Donauknie, Tschepeler Insel, Ofner Bergland, Schildgebirge) se mluvilo obecně středo-bavorským dialektem (Muatta), na západě (Buchwald, část Schildgebirge) však středo-bavorským dialektem (Muida). Dlouhé aa místo ei (například ve slovech Praat, STAAN) se přičítá vlivu vídeňského dialektu. V okrajových oblastech se vyskytovaly francké dialekty. Jižně od Budapešti, v Hartau, došlo ke smíchání bavorsko-švábsko-falckého dialektu.

2) V oblasti Švábského Turecka převládalo kromě švábského, bavorského a východofranckého jazykového působení, ještě porýnsko-francké. Většina malých osad z Hessenska, Falcka, Francka, Švábska a Bavorska byla oddělena tak, aby se v jejich jazyce odrážely také náboženské rozdíly. Severně ležící město Švábského Turecka, Tolnau, je hessenskou dialektovou oblastí. Např. slovo Garten (zahrada) tu bylo nahrazeno slovem Goate. V jižně ležícím městě Branau se mluvilo tzv. „Stiffoler“ dialektem. Např. místo věty: Ich kann trinken (můžu pít) se tu používalo Ich kann getrenk nebo místo slova Mädchen (dívka) se používalo slovo Mäderje. Švábské, falcké a bavorské dialekty zde najdete zřídka. Bavorsko-rakouský hovorový jazyk (zejména města Fünfkirchen, Petschwar), který platil pro obyvatele celé oblasti jako standardní, zastavilo působení franckého dialektu v této oblasti.

3) V oblasti Batschka se mluvilo nejvíce falckými a bádenskými typy dialektů. Charakteristickými vlastnostmi falckého dialektu jsou například slovesné tvary: I han gfroot místo Ich habe gefragt (požádal jsem), Ich senn komm místo Ich bin gekommen (já jsem přišel). V oblasti Batscha byla zastoupena také maďarská a jihoslovanská slova. V nejstarších osídleních Batscha, v Neudorf na Dunaji, se mluvilo jihozápadním švábským dialektem se zachováním starých dvojhlásek a švábských

zdrobnělých koncovek-le: např. Määdle.

4) Dialekty v regionu Slawonien vykazovaly mnoho švábských prvků, ačkoli je možné zde naléznout také některé rýnsko-francké prvky. U Osijeku existují mimovokální závěrové souhlásky: saage, frooge. Mluvílo se tu švábsky: du bisch, du hosch - znamená du hast (ty máš), er isch nebo er is - znamená er ist (on je). Používaly se tu zdrobněliny le a li, tak jak je typické pro švábštinu. V této oblasti existovalo mnoho dceřiných osad, kde mluvčí přebírali typické vlastnosti původních dialektů.

5) V Banátu se mluvílo východo-franckým dialektem. Ve slovech se tu vyskytuje zdrobnělá koncovka la-, např. Vegala, znamená Vögelchen (pták) a zdrobnělá koncovka st - uprostřed a na konci slova: Kaste (kasta), du musst (ty musíš). V Banátu se porýnsko-falcký dialekt postupně stal lingua franca všech osadníků. Z lucemburských, hessenských, švábských, bavorských a alemánských dialektů zbyly pouze pozůstatky tvarů. Přes některé fonetické rozmanitosti např. heim, heem, hem, haam, hoom, což znamená heim (domov), vykazoval banátský dialekt velkou jednotnost. Jihozápadní-falcký typ dialektu tu byl nejběžnějším typem, se slovy jako: du bischt, Worscht, Kopp, Äppl, Seef, Kerich, geloff (=gelaufen). Některé severo-francké dialekty s typickou koncovkou st (fest, hast) vznikaly v prvním osídlovacím období spolu s příchodem přistěhovalců z jižní hessenské jazykové oblasti. Další osady (přibližně 100 osad) vznikly v 2. a 3. osídlovacím období. Jazykové oblasti na jih od města Werschetz (Srbsko) patřily k rakouským vojenským oblastem. Velení rakouských důstojníků a úředníků státní správy zapříčinilo silné bavorsko-rakouské působení na jazyk těchto osadníků. Podobně byla všechna dřívější německá města v jižních Uhrách vystavena jazykovému působení z Vídně. Proto měla města Fünfkirchen, Werschetz, Neusatz, Temeschburg, Reschitza, Lugosch, Tirol, Franzdorf, Steierdorf atd. bavorsko-rakouský hovorový dialekt. Tento typ bavorského dialektu přijal vliv středo-franckého dialektu občanů Saska, říká se tu např. Feifn (= pfeife), což je fajfka. Z falckého dialektu mají v Banátu některé dialekty moselsko-francký a jiho-francký charakter.

6) Švábské osady v okolí města Satu Mare mluvily švábštinou, jaká je v horním Švábsku. Typické je např. používání ui a oi místo ei před nosovkami: Ellui (= allein) - sám, hui (= heim) - domov, i woiß (= ich weiss) - já vím. Časová slovesa mají množné číslo: mier, ier, sii schwätzet (= wie, ihr, sie reden). Výslovnost kchan, kchume připomíná švýcarský dialekt, zatímco tvary slov jako gaa místo gau (=gehen), což znamená jít, byly převzaty z franckého dialektu.

6 oblastí, ve kterých se vyskytovaly Dunajsko-švábské dialekty.

Vyznačeno na mapě Rakouska-Uherska http://cs.wikipedia.org/wiki/Trianonsk%C3%BD_m%C3%ADr

Uvedené informace pocházejí z maďarsko-německého pátrání po dialektech Dunajských Švábů, které proběhlo na konci 19. století. Bylo vedeno budapeštským germanistou Gideonem Petzem. Dále pak: Heinrichem Schmidtem, Clausem Jürgenem Hutlerem, Johannem Weidleinem, Karlem Man-herzem, Hansem Hagelem, Johanem Wolfem, Hansem Gehlem, Antonem Schwobem a dalšími vědci, kteří prozkoumávali různé skupiny dunajsko-švábských dialektů v dnešním Maďarsku, Jugoslávii a Rumunsku. Zdokumentovali vývoj všech dunajsko-švábských dialektů po celou dobu jejich 250leté historie, k čemuž muselo být shromážděno mnoho výzkumného materiálu o jazyku. Vzácné zvukové nahrávky byly získány roku 1950 od dunajsko-švábských vystěhovalců a archivovány v jazykovém archivu v Mannheimu, v institutu v Tübingenu a v institutu pro východoněmeckou etnografii ve Freiburgu. V rámci projektu „výzkum dialektů“ při Ústavu pro dunajsko-švábskou historii a kulturu v Tübingenu byl vytvořen archiv dunajsko-švábského dialektu. V rámci tohoto projektu vznikly zajímavé publikace o jazyku řemeslníků a jednotlivých řemeslných skupin (oděvnictví, stavebnictví, kovářství, kolářství, pekařství, včetně obchodu se zemědělskými produkty) a o odborné slovní zásobě z oblasti zemědělství a dalších oblastí. Tyto publikace měly připravit a podepřít velký slovník dunajsko-švábských dialektů a doplňkový jazykový atlas.

Na základě výzkumu lingvisty Jenő Kisse můžeme stanovit následující nežádoucí průvodní jevy pomalého mizení dialektů v těchto oblastech:

1. *rozsah dialektů je čím dál tím menší, jelikož jsou dialekty používány stále méně v různých mluvnických situacích života.*
2. *počet mluvčích těchto dialektů se neustále zmenšuje, protože stále více lidí opouští vesnice (...)*
3. *nářeční charakter dialektů mizí a vede k dialektům regionálním nebo k hovorovým variantám jazyka standardního.⁴⁾*

Vlastní výzkum

K výzkumu byly využity vrácené vyplněné dotazníky. Věk respondentů se pohyboval mezi 30-50 lety. Všichni dotazovaní respondenti vymezili svou identitu jako maďaroněmeckou, ale žádný z dotazovaných bohužel neuvedl za svou mateřskou řeč přímo švábsčinu. Nejčastěji byla uvedena maďarština a jeden respondent uvedl k rodnému jazyku jak maďarštinu tak i němčinu. Přesto byli tito respondenti nápomocni k objasnění stávající situace Švábů.

K otázce vlastního užívání jazyka bylo všemi zodpovězeno, že sami respondenti švábsky nemluví nebo jen minimálně. Ovšem nemají problémy tomuto jazyku porozumět, jelikož mají kolem sebe mnoho lidí, kteří tímto jazykem stále mluví. Jedná se především o starší generace, zejména o prarodiče respondentů. Konkrétně u jedné respondentky je to její babička a kmotři.

Jazyk, kterým člověk mluví, je velmi důležitý, pomáhá mu se vyjadřovat v běžném životě, ale i utvářet jeho myšlenky. Proto další otázka byla zaměřena na důležitost jazyka, který používají z hlediska určení vlastní identity. Jak již bylo řečeno, všichni respondenti mají za svůj hlavní dorozumívací jazyk maďarštinu. Jeden z respondentů uvádí: „*Maďarština určuje mé myšlení!*“ Objevil se ale i názor respondentky, který zní: „*Němčina je pro mě stejné důležitá, jako maďarština i švábsčina.*“ Dále uvádí, že švábsčina má pro ni svůj vlastní charakter a také jí umožňuje vyjádřit mnohem více pocity, než jak jí to dovolí němčina.

Jak bylo zjištěno, dotazovaní nevyužívají švábský jazyk k dennímu dorozumívání, přesto jim není nijak

lhostejný. Následující otázkou bylo zjištěno, jaký má sama švábština význam pro respondenty a zda ji považují za svou původní mateřskou řeč. Pro některé tento jazyk patří k tradici, které musí jako Maďaroněmci rozumět. Zároveň však podle názoru jednoho respondenta nemá příliš smysl se ho dodatečně učit. I přes nepoužívání jazyka je pro většinu švábština velmi důležitá. Pro některé, jak říkají, znamená domov. Další jej považují za svůj původní mateřský jazyk, jelikož ho za něj měli jejich předkové. Na druhou stranu jiný dotazovaný uvádí, že pochází ze švábské rodiny, a i když se řídili podle zvyků a obyčejů Maďaroněmců, jejich hlavní řečí byla maďarština. Jedna respondentka zmiňuje švábštinu, jako jedinou řeč, kterou ovládala do mateřské školky. Později ji však přestala používat „...neboť v 60. letech se očekávala maďarština.“ A neměla ani možnost se k ní později vrátit, neboť se ve školách museli učit německy.

V současné době se Němcům v Maďarsku daří udržovat své tradice mnohem lépe, než jak se jim to daří se švábským jazykem. Samozřejmě je tedy zapotřebí zjistit, jaký na to mají názor sami respondenti. Co je podle nich důvodem k čím dál menšímu používání švábštiny. Jednou z odpovědí bylo: „*Moje osobní zkušenost je, že jednoduše nejde v dnešní době mluvit švábsky.*“ V tomto smyslu se vyjádřilo více dotazovaných. Rovněž je podle nich mnohem pohodlnější se přizpůsobit jazyku, který je používán u ostatních lidí, kteří je obklopují. Také je lepší mluvit doma s dětmi jazykem, který ony potřebují ovládat, například ve škole. Podle zkušenosti jedné respondentky není dobré učit děti dvojjazyčně. Domnívá se, že mají později v životě mnoho nevýhod. Příkladem uvádí, jak ona sama má dodnes problémy s maďarskou gramatikou. Pokud své děti bude učit další jazyk, tak až v pozdějším věku. Jeden z dotazovaných ale na druhou stranu uvádí, že jsou pokusy udržet švábštinu a sám zná i rodiny, kde se doma snaží mluvit švábsky. Předpokladem jiného dotazovaného je, že: „*Švábština je řeč uzavřené skupiny lidí, která například jen tři kilometry dále už něčemu říká úplně jinak, nářečí je těžké rozumět, oproti němčině.*“ Sám dále uvádí ohledně udržování tradic jednoduché vysvětlení: „*Tradice jdou vyjádřit různými způsoby v liturgii, lidovém tanci, muzice a kroji a to srozumitelně i bez řeči.*“ Se švábštinou se dá setkat zejména v mluvené řeči, jelikož její psaná forma nebyla nijak běžná. Tím se také komplikuje její předávání dalším generacím. Pokud ji jedna generace odmítne používat, je pro následující generaci obtížnější se s ní seznámit.

Dále bylo zjišťováno, co je tedy příčinou postupného vytrácení tohoto jazyka. Hlavním důvodem je, že dnešní generace již tento jazyk nepotřebuje používat a ani jej příliš neučí své děti. Doma je pro ně vhodnější dorozumívat se jazykem, který mohou používat i mimo rodinu. Jedna respondentka se domnívá, že dalším důvodem je neexistence psané formy, ale pouze mluvené, která se také předává skrz písně. Jiná dotazovaná dala najevo domněnku, že pokud by se Maďaroněmci nemíchali s Maďary, bylo by možné, aby se švábština dále rozvíjela a používala. A jak dále zmiňuje: „*Politické časy a nově přichodící lidé udělali švábštinu jednodušší a vyměnili ji za maďarštinu. Ted' už není možné švábštinu znovu obnovit, protože hospodářský a společenský vývoj potřebuje mnoho nových slov, pro která švábština nemá žádný překlad.*“

Pro dnešní Němce v Maďarsku je z historického hlediska švábština braná jako jejich tradice: „... *jako lidový tanec nebo lidová hudba, neměla by být zapomenuta.*“ To je názor jednoho z respondentů. Ale kvůli své jednotné formě se stala jako mluvené pozadí důležitou němčina.

Německý národní spolek Tarian se podle zjištění snaží o obnovení švábštiny. Problémem ale zatím může být, že se nedostal příliš do povědomí Maďaroněmců. Tím je důkaz, že pouze jeden z respondentů o tomto spolku ví. Jak je již uvedeno výše je nyní mnohem aktuálnější němčina, a proto se na většině menšinových školách vyučuje.

Existují tři typy menšinových škol:

- učí se v maďarštině a němčina se vyučuje pouze jako cizí jazyk
- výuka je vedena dvojjazyčně, humanitní předměty jsou vyučovány v němčině

- všechny předměty se vyučují v němčině, kromě maďarštiny a literatury

Jako příklad lze uvést gymnázium v Dorogu, kde se němčina vyučuje jako cizí jazyk. Ve městě Pilisvorosvár se nachází německé gymnázium Fridricha Schillera. Základní školy i gymnázium s rozšířenou výukou lze najít ve městě Baja.

K uchování jazyka jsou velice důležitá literární díla. Proto bylo zjišťováno, zda vůbec existují některé písemnosti, které by mohly pomoci k uchování švábského jazyka. Podle většiny respondentů existuje mnoho literárních děl, které jsou napsány švábsky. Jako příklad autorů jsou uvedeni Josef Mikonya, Josef Kanton, Franz Zeltner a Anton Tresl. Ne ale každý zná tyto autory a je si vědom, že píše ve švábstině. I proto bylo respondenty sděleno, že většina maďaroněmeckých autorů zpracovala svá díla v němčině.

Závěr

Na základě provedeného výzkumu lze mluvit o švábstině jako o jazyku téměř vymřelém. O jeho znovuoobnovení se snaží pouze malá hrstka Maďaroněmců. Pro většinu dotazovaných je tento jazyk důležitý z historického hlediska, jako jazyk předků, ale v současné situaci prakticky nepoužitelný. To je způsobeno asimilací německého obyvatelstva v rámci Maďarska i celosvětovým trendem multikulturalismu. Díky tomu všemu pozbývá švábsčina význam z hlediska určení identity. Tento jazyk zůstává důležitý už jen pro starší generaci, která ho považuje za svou mateřštinu nebo se jím v jejich okolí často mluvilo. Pro mladší generaci ztrácí švábsčina jakýkoli význam v otázce identity. Považují ji za hezkou tradici, která je ale do budoucna příliš náročná udržovat. Lze se tedy domnívat, že s vymřením starší generace vymře i mluvená švábsčina a i její důležitost z hlediska maďaroněmecké identity.

Zdroje

Internetové zdroje:

- GEHL, H. *Donauschwäbische Sprachbiografien* [online]. Tübingen, Deutschland, [cit. 2011-07-02]. ISSN 18415377, Dostupný z databáze Academic Search Complete přístupné přes WWW:< <http://www.infozdroje.cz/>>.
- GEHL, H. Sulinet: *Donauschwäbische Dialekte* [online], Sulinet portál. 2009 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek/Die_donauschwaben/pages/017_Donauschwabische_Dialekte.htm>.
- BOSÁKOVÁ, HŮLOVÁ, KOCOURKOVÁ, RÖSCHL, RÁKOSNÍKOVÁ. *Němci v Maďarsku* [online], antropologie.da.ru. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW:<http://www.hks.re/wiki/bosakova_hulova_kocourkova_roeschl_rakosnikova>.
- BOSÁKOVÁ, NOVÁ, RÖSCHL. *Projekt Pestrá Evropa, Němci v Maďarsku* [online], antropologie.da.ru. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW:<<http://www.antropologie.da.ru/>>.
- MANGOLD Peter-Michael. *Schwäbische Worte* [online], petermangold.de. 2011 [cit.2011-04-16]. Dostupné z WWW:< http://www.petermangold.de/schwaebische_worte.htm>.

- Wikipedia.cz *Trianonská smlouva* [online]. 2011 [cit. 2011-07-26]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Trianonsk%C3%BD_m%C3%ADr>.

Počet shlédnutí: 250

¹⁾
BOSÁKOVÁ, HŮLOVÁ, KOCOURKOVÁ, RÖSCHL, RÁKOSNÍKOVÁ. Němci v Maďarsku [online], antropologie.da.ru. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.hks.re/wiki/bosakova_hulova_kocourkova_roeschl_rakosnikova>.

²⁾
BOSÁKOVÁ, HŮLOVÁ, KOCOURKOVÁ, RÖSCHL, RÁKOSNÍKOVÁ. *Němci v Maďarsku* [online], antropologie.da.ru. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.hks.re/wiki/bosakova_hulova_kocourkova_roeschl_rakosnikova>.

³⁾
MANGOLD Peter-Michael. *Schwäbische Worte* [online], petermangold.de. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.petermangold.de/schwaebische_worte.htm>

⁴⁾
GEHL, H. Sulinet: *Donauschwäbische Dialekte* [online], Sulinet portál. 2009 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/2009/nemetek/Die_donauschwab/en/pages/017_Donauschwabische_Dialekte.htm>.

From:

<https://www.hks.re/wiki/> - Hospodářská a kulturní studia (HKS)

Permanent link:

https://www.hks.re/wiki/nova_vocilkova_vrbicka_svobodova_-_nemci_v_madarsku

Last update: **29/05/2024 19:38**

